

УДК 2-17:2-42(73)"18/19"

DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2025.25.5>Роман ОРЛОВСЬКИЙ, асп.
ORCID ID: 0000-0002-6924-3866
e-mail: orv1979@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗУ АНТИХРИСТА В РЕЛІГІЙНІЙ ДОКТРИНІ ЧАРЛЬЗА ТЕЙЗА РАССЕЛА

Вступ. Наголошено, що в періоди глибоких соціальних змін у всі часи набувають актуальності апокаліптичні образи, які стають джерелом пошуку відповіді на тривожні запити суспільства. Однією з ключових постатей християнської апокаліптики залишається Антихрист як есхатологічне джерело духовної загрози. На межі XIX–XX століть цей образ осмислював Ч. Рассел, засновник руху "Міжнародні дослідники Біблії", якому був властивий акцент на інтерпретації есхатологічних подій світової історії.

Методи. Аналіз здійснено в межах релігієзнавчого підходу з урахуванням історичного, догматичного та есхатологічного контекстів. Для досягнення результатів дослідження було використано такі наукові методи: історичний, казуальний, компаративний та герменевтичний.

Результати. Показано, що, живучи наприкінці XIX століття, Ч. Рассел опонував новим течіям у богослов'ї, що тенденційно ототожнювали Антихриста з конкретною особою. Ч. Рассел розкривав, що цей есхатологічний персонаж є інституціоналізованою релігійною системою, яка отримала розвиток упродовж століть християнської ери – папстві. Продемонстровано, що для Рассела Антихрист – це не конкретний понтифік, а структурована система духовного відступництва, яка виникла на ґрунті злиття політичної та релігійної влади на християнському Заході.

Досліджено джерела аргументації Ч. Рассела, такі як біблійні тексти і широкий спектр історичних джерел, зокрема праці католицьких авторів, дослідження світських істориків та літературу протестантського походження. Визначено, що Ч. Рассел окреслює часові межі становлення та занепаду системи Антихриста, трактуючи період 1260-х років як пророчий інтервал, протягом якого папство здійснювало світське панування. Особливу увагу приділено доктринальним елементам, які Ч. Рассел вважав ознаками системи Антихриста: намаганням підроблення Тисячолітнього царства Христа, ідеї про непомилність церкви, заборони самостійного читання Біблії, вчення про безсмертя душі, чистилище, індульгенції, а також месі як підробиці жертви Христа. Досліджено і розгляд Ч. Расселом числа 666 як символічної характеристики папства через латинський титул "Vicarius Filii Dei".

Висновки. Підкреслено вплив соціокультурного та історичного контексту кінця XIX – початку XX століття на формування богословських та пророчих інтерпретацій Ч. Рассела. При цьому особливо важливою є його здатність аргументовано відстоювати власні позиції, спираючись на широку базу історичних фактів та документів, що сприяє глибшому розумінню протестантської критики папства як системи.

Ключові слова: Чарльз Тейз Рассел, Антихрист, папство, пророчі періоди, число звіра 666, папське Тисячоліття, протестантизм, католицизм.

Вступ

У періоди суспільно-політичних потрясінь посилюється увага суспільства до релігійної сфери, яка виявляється, зокрема, через зростання апокаліптичних очікувань. Варто зазначити, що навіть нещодавні події в Україні та світі не були винятком. Прикладами посилення апокаліптичних очікувань наприкінці минулого століття були Чорнобильська катастрофа та події під час розпаду СРСР. Резонансна діяльність псевдорелігійного руху "Біле братство" на початку 1990-х років в українських містах, який наголошував на близькості кінця світу та використовував символіку "числа звіра" 666, досі не стерлася з громадської свідомості (Морі, 2021). Серед відносно недавніх подій, які підігрівали появу есхатологічних інтерпретацій, назвемо початок збройної агресії Росії у 2014 році і подальше повномасштабне вторгнення 2022 р., а також пандемію COVID-19.

Концепція Антихриста – важливий елемент християнської есхатології, який відіграє ключову роль у сприйнятті завершення земної історії. Аналізуючи образ Антихриста, різні релігійні діячі намагалися визначити джерела духовної небезпеки, уникнення якої, на їхню думку, мало практичне значення для віруючих. На межі XIX–XX століть ця тема привернула увагу Ч. Рассела (1852–1916) – засновника Товариства Вартової Башти Біблій і трактатів та мілленаристського руху "Міжнародні дослідники Біблії". Цей релігійний діяч особливу увагу приділяв питанням другого приходу Христа та Тисячолітнього царства. Оскільки вчення Ч. Рассела й досі справляє помітний вплив у релігійному середовищі, постає

актуальна потреба осмислити його розуміння образу Антихриста через призму його переконань.

Метою цього дослідження є аналіз поглядів Ч. Рассела на біблійний образ Антихриста в контексті його есхатологічних поглядів, а також виявлення уявлень про духовні загрози, які, на думку Ч. Рассела, супроводжують вияви цієї постаті. У межах поставленої мети можна виокремити кілька завдань: 1) з'ясувати історичну джерельну базу, на яку спирався Ч. Рассел у своїй аргументації під час висвітлення власної інтерпретації образу Антихриста; 2) проаналізувати основні теологічні та історичні риси, які, за його міркуваннями, становлять природу Антихриста як есхатологічного персонажа; 3) дослідити, як Ч. Рассел пояснював значення числа 666 і яке місце це тлумачення посідає у його вченні.

Огляд літератури. Питання розвитку уявлень про постать Антихриста як ключового есхатологічного персонажа християнської традиції знайшло відображення у низці закордонних і вітчизняних досліджень. Зокрема, ґрунтовну історіографію розвитку цього образу від ранньохристиянської доби до сучасності представлено у монографії Ф. Алмонда "Антихрист. Нова біографія" (Almond, 2020). У магістерській роботі Р. Кромптона "Виникнення та розвиток доктрини Вартової Башти про Тисячоліття" здійснено порівняльний аналіз підходів різних богословських шкіл до есхатології з особливим акцентом на ставленні Ч. Рассела до цієї тематики (Crompton, 1993). Дж. Кріссайдс у книзі "Свідки Єгови: Новий вступ" також торкається питання Антихриста, аналізуючи сучасну позицію цієї деномінації щодо апокаліптичної тематики (Chryssides, 2022, р. 113). Автор підкреслює, у яких аспектах інтерпретація образу

© Орловський Роман, 2025

Антихриста у Свідків Єгови відходить від класичних протестантських поглядів.

Серед вітчизняних досліджень варто відзначити роботи, присвячені есхатологічним уявленням у протестантському середовищі США XIX століття. Зокрема, Б. Куриляк у своїх публікаціях висвітлює позиції адвентистської традиції щодо апокаліптичної символіки. В одній зі статей (Kuryliak, 2023a) автор докладно аналізує образ "звіра з моря" з 13-го розділу Книги Об'явлення, який часто ототожнюється з Антихристом. В іншій праці (Kuryliak, 2023b) Б. Куриляк звертається до сучасних інтерпретацій числа 666, особливо в контексті пандемії COVID-19, де "знак звіра" трактується як образ примусової вакцинації як ознаки належності до Антихриста. А у статті Т. Розової, Е. Мартинюк та О. Никитченко "Актуалізація есхатології: ідеї "Спасителя" та "Антихриста" в умовах сучасної війни" аналізується вплив апокаліптичних уявлень на масову свідомість у контексті війни в Україні, розглядається, як апокаліптичні уявлення впливають на масову свідомість під час цієї війни в. Автори наголошують, що в умовах соціального напруження з'являються тлумачення, які приписують окремим політичним фігурам риси Антихриста (Розова та ін., 2023, с. 218).

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в українському релігієзнавстві здійснено комплексний аналіз ставлення Ч. Рассела до образу Антихриста як есхатологічного персонажа. У межах роботи також виявлено внесок Рассела у розвиток апокаліптичної тематики в протестантському середовищі, а саме: окреслення хронологічних віх історії християнства в контексті есхатології, звернення уваги на тлумачення біблійних пророчих періодів, символіки числа звіра, критеріїв розпізнання духовної загрози та ідентифікації Антихриста. Результати дослідження поглиблюють розуміння еволюції есхатологічних уявлень у новітніх релігійних рухах протестантського спрямування.

Методи

Для досягнення поставленої мети в дослідженні було використано низку наукових методів, характерних для сучасного релігієзнавства. Герменевтичний метод дозволив здійснити глибокий аналіз літературних і наукових джерел, зокрема текстів Ч. Рассела. У межах цього методу було виокремлено ключові ідеї щодо образу Антихриста, притаманні його релігійному вченню. Компаративний метод застосовано для зіставлення уявлень Ч. Рассела про Антихриста з поширеними протестантськими поглядами, що побутували в США в другій половині XIX століття. Метод історизму дав змогу розглядати концепцію Ч. Рассела щодо динаміки виникнення та розвитку постаті Антихриста в історичній перспективі. Казуальний метод використовувався для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між релігійними доктринами, які Рассел виокремив як учення Антихриста. Усі зазначені методи доповнювали один одного, сприяючи комплексному осмисленню образу Антихриста в богословській спадщині Ч. Рассела.

Результати

Питання ідентифікації біблійного Антихриста посідає вагомe місце в ученні Ч. Рассела й нерозривно пов'язане з його уявленнями про перебіг есхатологічних подій. Центральним елементом його переконань є ідея настання Тисячолітнього царства – періоду, в якому Христос має поступово замінити людські уряди та встановити на землі досконалий порядок, що принесе фізичне, моральне та духовне благословення для людства і відкриє шлях до вічного життя. Ключовим у його есхатології було усвідомлення, що Другий прихід Ісуса Христа відбувся у 1874 році невидимим чином, а в 1914 році розпочнеться

ера Тисячолітнього царства, яка стане видимим виявом цього пришествя (Орловський, 2022, с. 18–19). У цьому контексті питання розпізнання ознак Другого приходу Христа набуває ключового значення, оскільки, на думку Ч. Рассела, нерозуміння цієї події автоматично веде до спотвореного уявлення про природу Антихриста.

Ч. Рассел стверджував, що більшість християн, не розпізнаючи часу та природи Другого приходу, помиляються також і у визначенні сутності Антихриста та пов'язаних з ним небезпек. У цьому зв'язку він писав: "Нездатність розпізнати День Господній та Його присутність у день, коли Його присутність має настати, піддає тих, хто не розпізнає Його, постійному обману та хибним доктринам Антихриста та засліплює їх щодо великих істин та особливих привілеїв цього дня" (Russell, 1923a, p. 268).

Значення теми Антихриста для Ч. Рассела підтверджується як кількістю його згадок, так і обсягом викладу в його працях. Найповніше його концепція представлена в розділі "Чоловік гріха – Антихрист" книги "Надійшов час", який охоплює майже 100 сторінок тексту (Russell, 1923a, pp. 267–362). Крім того, ця тематика порушується у численних статтях журналу "Вартова Башта", а також у матеріалах публічних виступів Ч. Рассела (Russell, 2009).

У своїй аргументації Ч. Рассел широко використовував біблійні образи, інтерпретуючи їх в есхатологічному ключі. Він зазначав, що постать Антихриста чітко окреслена у Святому Письмі під різними назвами (Russell, 1923a, pp. 271–272), зокрема:

1. Апостол Павло називає його "нечестивим", "Чоловіком гріха", "таємницею беззаконня", "Антихристом" і "сином погібелі" (2 Сол. 2).

2. Пророк Даниїл характеризує його як "гідоту спустошення" (Дан. 11:31; 12:11) та "малий ріг", що виростає з "жахливого звіра" (Дан. 7).

3. Ісус Христос, за інтерпретацією Рассела, також згадує цього персонажа, посилаючись на пророцтво Даниїла про "гідоту спустошення" (Мт. 24:15).

4. В Об'явленні Івана Богослова (розд. 13) Антихрист представлений в образі "звіра, що виходить із моря" (Об. 13:1–8).

Ч. Рассел стверджував, що біблійні образи Антихриста не можна вважати належними до конкретної фізичної особи. За його переконанням, неможливо, щоб одна людина упродовж такого короткого періоду – трьох з половиною років (див. Дан.7:25, Об'явл. 13:5) – отримала б всевітнє визнання, що люди почали б поклонятися їй як Богові у відбудованому Єрусалимському храмі, А саме такий наратив був поширений серед деномінацій американського протестантизму на зламі XIX–XX століть. Для підкріплення своєї думки Ч. Рассел наводить приклади історичних постатей, таких як Олександр Македонський, Юлій Цезар, Наполеон та Мухамед, які навіть за довший період не здобули "навіть тисячної долі того" поклоніння та впливу, що приписується образу Антихриста (Russell, 1923a, pp. 273–274).

Виходячи з цього, Ч. Рассел розглядає "Чоловіка гріха" як символічний образ, що відповідає не конкретній особистості, а системі або владному інституту. Аналогічно, символічним, на його думку, є і період правління у "три з половиною роки".

Ч. Рассел трактує образ Антихриста як тандем зіпсованої релігійної системи та світської влади. Важливо розуміти, як він наголошує, що ця система не походить із язичницьких релігійних традицій – ісламу чи буддизму. Вона виникає всередині християнського середовища, оскільки, за його словами, ключовим є те, що Антихрист "сяде в Божому храмі", який він ототожнює з Християнською церквою, що є "справжнім Храмом Божим". Таким чином, Ч. Рассел наголошує, що ця богопротивна

система має бути християнською і включати значну кількість віруючих, які називають себе християнами (Russell, 1923a, p. 276).

Проаналізувавши розвиток християнської церкви, Ч. Рассел однозначно ідентифікує, що "єдиною системою", яка відповідає біблійним пророцтвам про Антихриста, є папство. Водночас він робить акцент, що під цим поняттям слід розуміти саме церковно-державну владний інститут, а не кожного католика окремо, ні священників чи навіть конкретного папу римського (Russell, 1923a, p. 277). Рассел підкреслює: "Я не кажу, що всі члени католицької церкви стали гидотою перед Господом, але тут зображено папство як СИСТЕМУ – церковно-державну організацію" (Russell, 1879).

Для підтвердження своїх позицій Ч. Рассел широко використовував праці як світських істориків, так і конфесійних авторів. Водночас він наголошував, що у своїй аргументації спирається винятково на авторитетні наукові джерела, а не на упереджені конфесійні судження (Russell, 1923a, p. 277).

Серед авторитетних джерел, на які спирався Ч. Рассел, особливе місце посідає праці британських істориків Едварда Гіббона (Gibbon, 1781) та Генрі Вайта (White, 1850), які підходили до аналізу світової та, зокрема, церковної історії з позицій світської, нерелігійної науки.

Серед праць протестантських авторів, на які посилався Ч. Рассел, варто виокремити такі, як:

- німецький протестантський теолог і церковний історик Філіп Шафф (Schaff, 1958);
- німецький лютеранський теолог Йоган Куртц (Kurtz, 1878);

- німецький лютеранський історик Йоган Мосхайм (Mosheim, 1847);

- американський теолог і історик Джордж Фішер (Fisher, 1885);

- американський історик-конгрегаціоналіст Джон Лорд (Lord, 1873);

- швейцарський протестантський священник та історик Реформації Жан-Анрі Мерль д'Обіньє (D'Aubigne, 1997);

- англійський історик Джон Фокс (Fox, 1975);

- британський історик Томас Маколей (Macaulay, 1880).

Ч. Рассел також посилався на праці католицьких авторів, зокрема, це:

- Томас Джон Кейпел – британський католицький священник високого рангу (Capel, 1885),

- Луцій Ферраріс – італійський францисканський каноніст (Ferraris, 1863).

Щодо перерахованих дослідників варто зазначити, що більшість із них належала до протестантської традиції, що може впливати на їхній погляд на історію церкви, проте Ч. Рассел не ігнорував і праці католицьких джерел. Релігійний діяч не ставив за мету очорнити католицьку церкву або викликати релігійну нетерпимість. Він підкреслював, що у своїх дослідженнях уникає використання джерел, пов'язаних із єзуїтами, які мали сумнівну репутацію, натомість покладається на католицькі офіційні документи, прагнучи об'єктивно подати історичну картину (Russell, 1923a, p. 357).

Також Ч. Рассел, керуючись власними переконаннями, окреслив історію християнства, виокремивши в ній ключові періоди піднесення та занепаду папської влади (табл. 1).

Таблиця 1

Періоди розвитку та падіння Антихриста згідно з поглядами Ч. Рассела

Дата	Події
<i>Період розвитку Папства</i>	
Близько 50 р. н. е.	За часів апостола Павла починає таємно діяти потворне честолюбство.
300 р. до 494 р. н. е.	Розвивається організована церковна ієрархія, у якій кожен керівник церкви в Римі (папа) вважається Головою церкви.
539 рік н. е.	Дата, коли папи <i>почали</i> застосовувати цивільну владу та силу.
800 р. н. е.	Папу було визнано Царем над царями, Імператором над імператорами, "ще одним Богом на землі".
<i>Періоди занепаду папського впливу</i>	
близько 1400 р.	Початок періоду Реформації через праці Джона Вікліфа, а далі – Яна Гуса, Мартина Лютера та інших протестантських лідерів.
1800-1806 рр. н. е.	Період успіхів Наполеона, занепад папства і падіння Священної Римської імперії.
1870 р. н. е.	Остаточне відкинення папи як правителя Рима і папських округів в Італії. Папство втрачає будь-яку світську та політичну владу.
1914 р. н. е.	Очікуване остаточне згасання католицької ієрархії при настанні Тисячолітнього царства Христа.

Джерело: (Russell, 1923a, p. 355)

Крім того, як було зазначено вище, Ч. Рассел інтерпретував біблійні пророчі періоди, пов'язані з пануванням "малого рогу" або "звіра", як символічні часові відрізки. Згідно з його розумінням, такі вирази, як "час, часи та пів часу", "сорок два місяці" та "тисяча двісті шістьдесят днів" потрібно вираховувати згідно з принципом: один символічний день становить один буквальний рік (Орловський, 2022, с. 19–20). Таким чином, період панування Антихриста тривав 1260 буквальних років. Ч. Рассел пов'язував початок цього періоду з 539 р. н. е, коли вступив у силу едикт імператора Юстиніана, виданий у 534 р. н. е., Едикт визначав, що Папа Римський отримав титул керівника "усіх пресвятих церков Бога", а отримав офіційного визнання своєї влади над містом Рим. Це вважалося моментом офіційного встановлення папства як політичної та релігійної сили (Russell, 1923a, p. 354; Russell, 1923b, pp. 74, 77). Кінець цього 1260-річного періоду Ч. Рассел датував 1799 роком, коли під час єгипетської кампанії Наполеона відбулося тимчасове падіння світської влади папства (Russell, 1923b, pp. 40, 50).

Особливу увагу Ч. Рассел приділяв питанню "підробленого Тисячоліття" – періоду, коли папство видавало своє панування за справжнє Тисячолітнє царство Христа, яке має настати після Другого приходу. Він вважав, що папське "Тисячоліття", сповнене невіглаством, забобонами та обманом, розпочалося у 800 р. н. е., коли Карл Великий був коронований імператором "Священної Римської імперії". У той час Карл Великий надав політичну владу Папі Римському в цьому державному утворенні. Кінець цього "Тисячоліття папства" припав на 1806 рік – завершення правління останнього імператора Франциска II (Russell, 1923a, p. 354).

Основні риси папства, на які звертає увагу Ч. Рассел:

1. Доктрина непомильності церкви. Церква постановила свої рішення вищими за Біблію, а людські постанови стали мірилом віри. Це, згідно з твердженнями Ч. Рассела, була перша велика помилка, яка проклала шлях для подальших помилок (Russell, 1923a, pp. 318–319).

2. Заборона особистого читання Біблії. Створення перекладів Біблії національними мовами було заборонено, так само як і продаж Біблійних текстів без

дозволу єпископа. Хоч у XIX столітті така заборона вже не була абсолютною, однак папство виступало проти "Біблійних товариств", які намагалися поширювати Святе Письмо серед різних народів (Russell, 1923a, pp. 319–322).

3. Учення про природне безсмертя душі, запозичене з грецької філософії, призвело до ідеї вічних страждань у пеклі. Рассел вважає, що це вчення образливо зневажає Божий характер, мудрість і милосердя та його план щодо людства (Russell, 1923a, pp. 323).

4. Учення про чистилище мало на меті пом'якшити страх перед пеклом і закріпити владу папства. Папство проголосило, що володіє "ключами від аду і смерті", що дало підстави для молитов за померлих, які стали джерелом фінансового збагачення (Russell, 1923a, pp. 324).

5. Практика Індульгенцій, на думку Ч. Рассела, майже дозволяла скоювати гріхи без покарання. Це призвело до зростання злочинності та сприяло суспільному невдоволенню, що завершилось протестами проти церкви (Russell, 1923a, pp. 325–326).

6. Меса (літургія), на відміну від протестантського обряду Вечері Господньої, розглядається як принесення жертви, ритуал, коли священник перетворює хліб і вино на справжнє тіло і кров Христа. Ч. Рассел цитує католицькі джерела, наголошуючи, що таким чином папство замінює однократну і повну жертву Христа на "підроблену жертву" Меси, що він вважає обманом (Russell, 1923b, p. 102).

У межах нашого дослідження розглянемо ще один аспект, який стосується образу Антихриста – це число звіра 666 (Об'явл. 13:18). У посмертній праці Ч. Рассела "Довершена таємниця" його однодумці висвітлили його пропозицію щодо інтерпретації цього числа (Woodworth, & Fisher, 1918, p. 215). Ч. Рассел пов'язує це число з титулом "VICARIVS FILII DEI" – "Намісник Сина Божого" – як символу папського Риму. За допомогою системи латинської римської нумерації Рассел та його однодумці підрахували числове значення цього титулу й отримали саме 666, що, на їхню думку, є символічним підтвердженням пророчих писань (табл. 2).

Таблиця 2

Числове описання числа звіра в інтерпретації Ч. Рассела та його однодумців

V	I	C	A	R	I	V	S	F	I	L	I	I	D	E	I	Total
5	1	100	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	500	0	1	666

Джерело: (Woodworth, & Fisher, 1918, p. 215)

Ч. Рассел наголошує, що цей титул міститься на папській короні. Однак це найменування він вважає незаконним, оскільки Папа за своєю природою не може бути "заступником" або "намісником" Христа, адже лише сам Христос є істинним Помазанцем і Царем. Таким чином, надання Папі такого титулу релігійний діяч розцінює як богохульство (Russell, 2009; Woodworth, & Fisher, 1918, pp. 215–216). Отже, число 666 у контексті релігійного вчення Ч. Рассела – це не просто символічне число, а важлива ознака, що розкриває сутність і природу папства як системи, яка втілює опір і підробку проти Божого задуму встановлення його Царства. Папство вбачається Ч. Расселом як імітація Божого Царства, що перешкоджає встановленню справжнього Тисячолітнього царства Христа, обіцяного в Писанні. Підміна справжньої надії Церкви фальшивою владою є головним критерієм визначення папства як Антихриста. Важливо зазначити, що він не вважав переслідування інакомислення папством, інквізицію найважливішим критерієм для ідентифікації Антихриста. Найсуттєвішим для Ч. Рассела було те, що Антихрист замінює Христа і встановлює підробку Тисячолітнього царства та біблійного вчення (Russell, 1923a, p. 301).

Дискусія і висновки

Погляди Ч. Рассела містяться у традиційній канві класичного розуміння папства як прояву Антихриста. Водночас, живучи наприкінці XIX століття, він опонував новітнім інтерпретаціям, які розглядали Антихриста як конкретну особистість, відстоюючи натомість ідею Антихриста як системи – складної інституційної структури, а не окремої персони. Він однозначно ідентифікує цю систему з папством, підкреслюючи, що йдеться не про конкретного Папу, а про інституцію загалом.

Дослідження показує, як сильно впливало історичне та культурне середовище на формування світогляду та інтерпретацій релігійного діяча, але водночас демонструє здатність Ч. Рассела чітко і аргументовано висловлювати свої думки. Для підкріплення своїх позицій він широко використовував історичні документи світських, протестантських і навіть католицьких авторів, що свідчить про прагнення до об'єктивності і всеосяжності висвітлення цієї теми.

Ч. Рассел визначає хронологічні віхи розвитку та заходу системи Антихриста, вказує період, що охоплює 1260 років панування папства, наділеного світською

владою, а також окреслює феномен "підробленого Тисячоліття" – періоду фальшивого царювання, яке папство проголосило за здійснення обітниць Христового Тисячолітнього царства.

Особливу увагу приділено доктринальним аспектам, які, на думку Ч. Рассела, стали джерелом духовної небезпеки: забороні вільного вивчення Біблії, помилковим уявленням про долю померлих і чистилище, а також літургійній практиці меси, яку він вважає підробкою єдиної жертви Христа.

Окремо варто відзначити трактування числа звіра 666 як символічного позначення папської влади, що підтверджує ідентифікацію папства як Антихриста.

Отже, погляди Ч. Рассела формують важливу частину традиційної протестантської критики папства, яка поєднує історичний аналіз із богословською інтерпретацією, пропонує системний погляд на природу антихристиянської сили в історії Церкви.

Список використаних джерел

- Морі, Є. (2021, 10 листопада). *Кінець світу перенесено на невизначений термін. Історія секти "Біле братство" в Україні*. Суспільне. Новини. <https://suspipline.media/78476-kinec-svitu-pereneseno-na-neviznachenij-termin-istoria-sekti-bile-bratstvo-v-ukraini/>
- Орловський, Р. В. (2022). Часові аспекти віровчення Свідків Єгови: Вітики та трансформація. *Філософсько-релігієзнавчі студії "Графе"*, 3, 16–23. <https://www.grafe.ugi.edu.ua/index.php/Science/article/view/36/48>
- Розова, Т. В., Мартинюк, Е. І., & Никитченко, О. Е. (2023). Актуалізація есхатології: Ідеї "Спасителя" та "Антихриста" в умовах сучасної війни. *Культурологічний альманах*, 3, 213–219. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.30>
- Almond, P. C. (2020). *The Antichrist: A New Biography*. Cambridge University Press. <https://www.amazon.com/Antichrist-Biography-Philip-C-Almond/dp/1108479650>
- Capel, T. J. (1885). *The Pope: The Vicar of Christ, the Head of the Church*. Frederick Pustet company.
- Chrystides, G. D. (2022). *Jehovah's Witnesses: A New Introduction*. Bloomsbury Academic.
- Crompton, R. G. (1993). *The origins and development of the watch tower doctrine of the millennium* [Masters thesis, Durham University]. <http://theses.dur.ac.uk/5685/>
- D'Aubigne, J. H. M. (1997). *History of the Reformation of the Sixteenth Century*. AGES Software.
- Ferraris, L. (1863). *Prompta bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica, nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica*. J.-P. Migne.
- Fisher, G. P. (1885). *Outlines of universal history, designed as a text-book and for private reading*. Ivison, Blakeman, Taylor, and company.
- Fox, J. (1975). *Fox's Book of Martyrs* (W. B. Forbush, Ed.). Zondervan.
- Gibbon, E. (1781). *The History of the decline and fall of the Roman Empire* (T. 2). W. Strahan, and T. Cadell.
- Kurtz, J. H. (1878). *Text-Book of Church History, Two Volumes in One*. Smith, English & Co.

- Kuryliak, B. (2023a). The beast from the earth (Rev. 13:11-18) in the interpretation of the Adventist pioneers. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1(2)(178), 125–147. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.2.1.8>
- Kuryliak, B. (2023b). The number 666: Hermeneutic principles of early adventists. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1(1)(177), 167–184. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.1.1.9>
- Lord, J. (1873). *The Old Roman World: The Grandeur and Failure of Its Civilization*. Scribner, Armstrong & Company.
- Macaulay, T. B. (1880). *The history of England from the accession of James the Second*. Aldine Bk. Pub. Co.
- Mosheim, J. L. (1847). *Mosheim's church history, of the first two centuries*. C.W. Bentley.
- Russell, C. T. (1879). Babylon is fallen. *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence*, 1(5), Article 1.
- Russell, C. T. (1923a). *The time is at hand*. International Bible Students Association.
- Russell, C. T. (1923b). *The kingdom come*. International Bible Students Association.
- Russell, Ch. T. (2009). *What Pastor Russell said: Charles Russell answers hundreds of questions regarding his faith*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Schaff, P. (1958). *History of the Christian Church* (3th Ed.). Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- White, H. (1850). *Elements of universal history on a new and systematic plan: From the earliest times to the Treaty of Vienna ...* W.A. Leary & Co.
- Woodworth, C. J., & Fisher, G. H. (1918). *The finished mystery*. International Bible Students Association.

References

- Almond, P. C. (2020). *The Antichrist: A New Biography*. Cambridge University Press. <https://www.amazon.com/Antichrist-Biography-Philip-C-Almond/dp/1108479650>
- Capel, T. J. (1885). *The Pope: The Vicar of Christ, the Head of the Church*. Frederick Pustet company.
- Chrystides, G. D. (2022). *Jehovah's Witnesses: A New Introduction*. Bloomsbury Academic.
- Crompton, R. G. (1993). *The origins and development of the watch tower doctrine of the millennium* [Masters thesis, Durham University]. <http://theses.dur.ac.uk/5685/>
- D'Aubigne, J. H. M. (1997). *History of the Reformation of the Sixteenth Century*. AGES Software.
- Ferraris, L. (1863). *Prompta bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica, nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica*. J.-P. Migne.
- Fisher, G. P. (1885). *Outlines of universal history, designed as a text-book and for private reading*. Ivison, Blakeman, Taylor, and company.
- Fox, J. (1975). *Fox's Book of Martyrs* (W. B. Forbush, Ed.). Zondervan.
- Gibbon, E. (1781). *The History of the decline and fall of the Roman Empire* (T. 2). W. Strahan, and T. Cadell.

- Kurtz, J. H. (1878). *Text-Book of Church History, Two Volumes in One*. Smith, English & Co.
- Kuryliak, B. (2023a). The beast from the earth (Rev. 13:11-18) in the interpretation of the Adventist pioneers. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1(2)(178), 125–147. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.2.1.8>
- Kuryliak, B. (2023b). The number 666: Hermeneutic principles of early adventists. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1(1)(177), 167–184. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.1.1.9>
- Lord, J. (1873). *The Old Roman World: The Grandeur and Failure of Its Civilization*. Scribner, Armstrong & Company.
- Macaulay, T. B. (1880). *The history of England from the accession of James the Second*. Aldine Bk. Pub. Co.
- Mori, E. (2021, November 10). *The end of the world has been postponed indefinitely. The history of the White Brotherhood sect in Ukraine*. Suspilne. Novyny [in Ukrainian]. <https://suspilne.media/78476-kinec-svitu-pereneseno-na-nevznaceni-termin-istoria-sekti-bile-bratstvo-v-ukraini/>
- Mosheim, J. L. (1847). *Mosheim's church history, of the first two centuries*. C.W. Bentley.
- Orlovskiy, R. V. (2022). Temporal aspects of the creed of Jehovah's Witnesses: Origins and transformation. *"Grafe" Philosophical and Religious Studies*, 3, 16–23. [in Ukrainian] <https://www.grafe.ugi.edu.ua/index.php/Science/article/view/36/48>
- Rozova, T. V., Martynuk, E. I., & Nikitchenko, O. E. (2023). Update of Eschatology: Ideas of "Savior" and "Antichrist" in the conditions of modern war. *Culturological almanac*, 3, 213–219 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.30> [in Ukrainian].
- Russell, C. T. (1879). Babylon is fallen. *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence*, 1(5), Article 1.
- Russell, C. T. (1923a). *The time is at hand*. International Bible Students Association.
- Russell, C. T. (1923b). *The kingdom come*. International Bible Students Association.
- Russell, Ch. T. (2009). *What Pastor Russell said: Charles Russell answers hundreds of questions regarding his faith*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Russell, Ch. T. (2009). *What Pastor Russell said: Charles Russell answers hundreds of questions regarding his faith*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Schaff, P. (1958). *History of the Christian Church* (3th Ed.). Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- White, H. (1850). *Elements of universal: W.A. Leary & Co.*
- Woodworth, C. J., & Fisher, G. H. (1918). *The finished mystery*. International Bible Students Association.
- Отримано редакцією журналу / Received: 05.04.25
Прорецензовано / Revised: 15.04.25
Схвалено до друку / Accepted: 26.05.25

Roman ORLOVSKYI, PhD Student
ORCID ID: 0000-0002-6924-3866
e-mail: orv1979@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INTERPRETATION OF THE ANTICHRIST IMAGE IN THE RELIGIOUS DOCTRINE OF CHARLES TAZE RUSSELL

Background. It is noted that in periods of profound social changes, apocalyptic images always become relevant, becoming a source of searching for answers to the alarming demands of society. One of the key figures of Christian apocalypticism remains the Antichrist as an eschatological source of spiritual threat. At the turn of the 19th and 20th centuries, this image was interpreted by C. Russell, the founder of the International Bible Students movement, which emphasized the interpretation of eschatological events in world history.

Methods. The analysis was conducted within the framework of the religious studies approach, taking into account the historical, dogmatic and eschatological contexts. The following scientific methods were used to achieve the research results: historical, casual, comparative and hermeneutic.

Results. The author of the article shows that, living at the end of the 19th century, C. Russell opposed new trends in theology, tentatively identifying the Antichrist with a specific person. C. Russell revealed that this eschatological character is an institutionalized religious system that developed over the centuries of the Christian era – the papacy. The article demonstrates that for Russell, the Antichrist is not a specific pontiff, but a structured system of spiritual apostasy that arose on the basis of the merger of political and religious power in the Christian West.

The author examines the sources of Russell's arguments, such as biblical texts and a wide range of historical sources, including the works of Catholic authors, the research of secular historians, and literature of Protestant origin. It is determined that C. Russell defines the time limits of the formation and decline of the Antichrist system, interpreting the period of 1260 as a prophetic interval during which the papacy exercised secular dominion. Particular attention is paid to the doctrinal elements that C. Russell considered to be signs of the Antichrist system: attempts to counterfeit the Millennial Kingdom of Christ, ideas about the infallibility of the church, the prohibition of independent reading of the Bible, the teachings about the immortality of the soul, purgatory, indulgences, as well as the mass as a counterfeit of the sacrifice of Christ. The article also examines C. Russell's consideration of the number 666 as a symbolic characteristic of the papacy through the Latin title *Vicarius Filii Dei*.

Conclusions. The study emphasizes the influence of the socio-cultural and historical context of the late 19th – early 20th centuries on the formation of the theological and prophetic interpretations of Charles Russell. At the same time, his ability to reasonably defend his own positions, relying on a wide base of historical facts and documents, is especially important, which contributes to a deeper understanding of the Protestant criticism of the papacy as a system.

Keywords: Charles Taze Russell, Antichrist, papacy, prophetic periods, number of the beast 666, papal Millennium, Protestantism, Catholicism.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.